

MORRIS GLEITZMAN

Kiekvienas
nusipelnė
gyvenime
patirti ką nors gero.

Bent kartą

Alma littera

Kartą gyvenau vaikų namuose kalnuose, nors manęs ten neturėjo būti, ir vos nesukėliau muštynių.

Viskas dėl morkos.

Žinote, kai vienuolė įpila labai karštos sriubos iš didelio metalinio puodo, ir tu turi pasilenkti, kad neprapiltų, o nuo puodo garų aprasoja akiniai, bet negali jų nusišluostyti, nes laikai dubenį su vakariene; ir tas rūkas nesisklaido, kad ir kiek meldiesi Dievui, Jėzui, Švenčiausiajai Mergelei Marijai, popiežiui ir Adolfui Hitleriui?

Dabar man kaip tik taip nutiko.

Kažkaip randu kelią iki savo stalo. Orientuojuosi pagal klausą.

Dodis, kuris sėdi šalia manęs, garsiai srebja per savo kreivus dantis. Laikau dubenį iškėlęs virš galvos, kad kiti vaikai nepavogtų sriubos, kol mano akiniai aprasoję. Einu vedamas Dodžio sriūbčiojimo.

Atsirėmęs į stalo kraštą, pasidedu sriubą ir nusi-
šluostau akinius.

Tada ir pamatau morką.

Plūduriuoja mano sriuboje didžiulė tarp kopūstų
trupinėlių, mažyčių kiaulienos riebalų lašelių, kelių
vieniųjų lęšių ir pilkų virtuvės lubų tinko gabaliukų.

Visa morka.

Negaliu patikėti. Aš šioje prieglaudoje trejus metus
ir aštuonis mėnesius, bet savo dubenyje nė karto ne-
regėjau visos morkos. Kaip ir visi kiti. Netgi vienuo-
lės negauna visos morkos, o jų porcijos didesnės nei
mūsų, vaikų, nes joms reikia daugiau energijos, kad
būtų šventos.

Čia, kalnuose, daržovių neužsiauginsi net ir labai
daug melsdamasis. Dėl visko kaltos šalnos. Taigi jei
šioje vietoje atsiranda visa morka, pirma ja grožima-
si, o tada ji supjaustoma į tiek gabalėlių, kad pakaktų
šešiasdešimt dviem vaikams, vienuolikai vienuolių ir
vienam kunigui.

Spoksau į morką.

Šią akimirką aš turbūt vienintelis vaikas Lenkijoje,
kurio vakarienės dubenėlyje visa morka. Kelias sekun-
des galvoju, kad tai stebuklas, bet to negali būti, nes
stebuklai įvykdavo tik senovėje, o dabar 1942-ieji.

Tada suprantu, ką ta morka reiškia, ir turiu prisėsti,
kol dar laiko kojoms.

Negaliu patikėti.

Pagaliau. Ačiū Dievui, Jėzui, Marijai, popiežiui ir Adolfui Hitleriui. Kaip seniai šito laukiau.

Tai ženklas.

Ši morka yra mamos ir tėčio pasiūstas ženklas. Jie atsiuntė mano mėgstamiausią daržovę, kad žinočiau, jog jų bėdos pagaliau baigėsi. Kad žinočiau, jog po ilgų trejų metų ir aštuonių mėnesių knygų pardavėjų žydų reikalai pagaliau taisosi. Kad žinočiau, jog jie atvyksta pasiimti mane namo.

Taip.

Apsvaigęs iš jaudulio, įkišu pirštus į sriubą ir čiumpu morką.

Laimė, kitų vaikų dėmesys sutelktas į jų pačių vakarienės, jie alkani kabina sriubą ir stebeilija į dubenėlius, ar nepamatys mėsos arba žiurkės kakučio trupinėlio.

Turiu veikti greitai.

Jeigu mano morką pamatys kiti, iš pavydo kils riaušės.

Čia našlaičių prieglauda. Visų, kurie joje gyvena, tėvai turėtų būti mirę. Jeigu kiti vaikai sužinos, kad maniškiai gyvi, labai nuliūs, o vienuolėms gali kilti bėdų su Katalikų centru Varšuvoje, nes sulaužė taisykles.

– Feliksai šventasis Stanislavai.

Vos neišmetu morkos. Tai motinėls Minkos balsas griaudžia nuo vyresniųjų stalo.

Visi pakelia akis.

– Nežaisk su maistu, Feliksai, – taria motinėle Minka. – Jeigu dubenyje radai vabzdį, suvalgyk ir padėkok.

Kiti vaikai spokso į mane. Kai kurie šypsosi. Kiti žvelgia susiraukę, nesupratę, kas vyksta. Stengiuosi neatrodyti taip, tarsi į kišenę ką tik būčiau įsikišęs morką. Aš toks laimingas, kad man net nerūpi, jog karšta sriuba nudegino pirštus.

Mama ir tėtis pagaliau atvyksta.

Jie, matyt, bus kaime. Tikriausiai atsiuntė morką per tėvą Liudviką, norėdami padaryti man staigmeną.

Kai visi vėl palinksta prie lėkščių, dėkingas nusišypsau motinėlei Minkai. Iš jos pusės gražu, kad pažuokavo ir atitraukė visų dėmesį nuo mano morkos.

Mama ir tėtis šią prieglaudą pasirinko dėl dviejų priežasčių – dėl jos artumo ir motinėės Minkos gerumo. Veždami mane čia pasakojo, kad kol knygų pardavėjų žydų situacija buvo ne tokia sudėtinga, motinėė Minka buvo jų klientė ir nė karto nesupeikė nė vienos knygos.

Motinėė Minka mano šypsenos nemato, ji piktai stebeilija į šventojo Kazimiero stalą, todėl dėkingas nusišypsau ir seseriai Elvyrai. Šioji mano šypsenos irgi nepastebi, nes pila sriubos keliems paskutiniams vaikams ir guodžia mergaitę, kuri verkia, nes jos sriuboje pilna lubų tinko.

Šios vienuolės labai geros. Kai mama su tėčiu pasims mane namo ir vėl galėsiu būti žydas, o ne katalikas, jų pasiilgsiu.

– Nebenori? – taria balsas šalia manęs.

Dodis stebeilija į mano dubenį. Jo jau tuščias. Čiulpia dantis ir, matau, tikisi, kad atiduosiu savo porciją.

Jam per petį vypsos Marekas ir Telekas.

– Nebūk mažvaikis, Dodekai, – taria Marekas, bet jo akyse blyksteli viltis, kad truputis teks ir jam.

Dalėlė manęs nori atiduoti sriubą Dodžiui, nes jo mama ir tėtis susirgo ir mirė, kai jam buvo treji. Tačiau laikai sunkūs, maisto maža ir net jei pilvas pilnas džiaugsmo, turi valgyti per prievartą.

Tai ir valgau.

Dodis išsišiepia. Žinojo, kad norėsiu. Mintis, kad galėčiau nenorėti, tokia beprotiška, jog abu sukikename.

Bet greitai nutylu. Netrukus turėsiu su visais atsisveikinti ir man dėl to liūdna. Pamatę, kad mama ir tėtis gyvi, kiti vaikai supras, jog nebuvo jiems atviras. Dėl to dar liūdniau.

Liepiu sau nekvailioti. Iš tiesų jie juk man ne draugai. Negali turėti draugų, jeigu gyveni slaptą gyvenimą. Su draugais gali pernelyg atsipalaiduoti, ką nors leptelėti ir tada jie supras, kad visą laiką sekei jiems pasaką.

Bet Dodis man kaip draugas.

Baigdamas valgyti sriubą stengiuosi sugalvoti, ką jam galėčiau padaryti gero. Kaip jam parodyti, kad džiaugiuosi jį pažinodamas. Kaip pagerinti jo gyvenimą čia, kai pats jau būsiu išvykęs, grįžęs namo pas savo knygas, mamą ir tėtį.

*

Tiksliai žinau, ką galiu padaryti dėl Dodžio.

Dabar pats laikas. Kaip tik pradėjo rinkti, kas eis maudytis.

Motinėle Minka stovi priekyje ir apžiūrinėja Josifą, ar neišsipurvinęs. Jis dreba. Visi drebame. Nors dabar vasara, šioje prausykloje labai šalta. Senovėje, kai buvo pastatytas šis vienuolynas, šioje prausykloje tikriausiai čiuožinėdavo pačiūžomis.

Motinėle Minka mosteli savo kutu bendrabučio pusėn. Josifas čiumpa savo drabužius ir su palengvėjimu sprunka.

– Pasisėkė kiaulei, – drebėdamas sumurma Dodis.

Žengiu iš eilės ir nueinu prie motinėlės Minkos.

– Atsiprašau, motinėle, – kreipiuosi.

Atrodo, kad ji manęs nepastebi. Susikaupusi žvelgia į Borisą, po kurio kojų ir rankų nagais pusė žaidimų aikštelės. Net pažastys žemėtos. Matau, kad motinėle Minka tuoj mostelės savo kutu prausyklos pusėn.

O ne, vos nepavėlavau.

Bet tada motinėle Minka atsisuka į mane.

– Kas yra? – paklausia.

– Prašau, motinėle, – greitai išberiu. – Ar Dodekas gali eiti į vonią pirmas?

Berniukai eilėje už manęs ima šnabždėtis. Į Dodį neatsisuku. Žinau, kad supras, ką noriu padaryti.

– Kodėl? – klausia motinėle Minka.

Žengiu artyn. Šitai turi likti tarp manęs ir motinė-
lės Minkos.

– Kaip žinote, Dodeko tėvai susirgo ir mirė, – pradedu. – Todėl Dodekas nusprendė, kad nori tapti gydytoju ir skirti savo gyvenimą kovai su viso pasaulio ligomis. Taigi gydytojas turi įprasti laikytis higienos ir pirmas praustis karštame ir švariame vandenyje.

Sulaikęs kvapą tikiuosi, kad Dodis manęs negirdėjo. Iš tiesų jis nori tapti kiaulių skerdikiu ir bijau, kad gali prasitarti.

Motinėle Minka į mane nežiūri.

– Stok į eilės galą, – atsako.

– Jam būtinai reikia maudytis pirmam kiekvieną savaitę, – priduriu. – Kaip gydytojui.

– Dabar, – sugriaudėja motinėle Minka.

Nesiginčiju. Su motinėle Minka niekas nesiginčija. Net geraširdės vienuolės gali būti labai smarkios.

Man praeinant, Dodis dėkingai mane nužvelgia. Aš jam metu atsiprašantį žvilgsnį. Žinau, kad mano istorija apie gydytoją jam nėra motais. Jam patinka mano istorijos. Be to, manau, kad jis būtų geras gydytojas. Kartą nutraukęs musei kojas sugebėjo kelias priklijuoti atgal.

Ak, kokios šaltos šitos akmeninės grindys basoms kojoms.

Štai kuo ateityje galėtų užsiimti Dodis – kurti šildymo sistemas prausykloms. Lažinuosi, kad iki 2000-ųjų

visos pasaulio prausyklos bus šildomos. Šiltos grindys ir visa kita. Robotai iš vandens išrankios šakeles ir akmenukus.

Tik pažiūrėkite, Borisas išsimaudė pirmas ir vanduo jau rudas. Įsivaizduoju, koks bus, kol įlipsiu aš. Šaltas ir tirštesnis nei mūsų sriuba.

Užsimerkiu ir prisimenu, kaip mane vonioje maudydavo mama ir tėtis. Priešais židinį, šviriame vandenyje, su šiltais, drėgnais mylavimais ir daugybe pasakojimų.

Laukiu nesulaukiu, kada vėl taip maudysiuosi.
Mama ir tėti, paskubėkite.